

۱۴۴۰ ۲۴۰

قواعد و قوانین اجرایی دندان‌های فرانسه

ترجمه و تألیف:

دکتر محمدرضا گودرزی بروجردی

لیلا مقدادی



سازمان اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران

شابک :	978-600-96759-2-0
شماره کتابشناسی ملی :	۲۲۸۲۸۱۶
عنوان و نام پدیدآور :	قواعد و قوانین اجرایی زندان‌های فرانسه/ترجمه و تالیف محمدرضا گودرزی پروچردی، لیلا مقدادی.
مشخصات نشر :	تهران: راه قانون، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری :	۲۶۱ ص.
یادداشت :	کتابخانه.
عنوان فراداد :	فرانسه . قوانین و احکام France.Laws, etc.
موضوع :	زندان -- قوانین و مقررات -- فرانسه
ژانر :	Prisons -- Law and legislation -- France
موضوع :	زندانیان -- وضع حقوقی و قوانین -- فرانسه
موضوع :	Prisoners -- Legal status, laws, etc. -- France
رده بندی دی :	۳۴۴/۴۴۰
رده بندی کنگره :	۱۳۹۵ ق ۹/۸۰/۸۰۷
سیرشماره :	گودرزی پروچردی، محمدرضا، ۱۳۵۲-
شماره افزوده :	حیدر، لیلا، ۱۳۵۲-
وضعیت فهرست نویسی :	۱

عنوان..... قوانین اجرایی زندان‌های فرانسه

مؤلفین..... دکتر محمدرضا گودرزی پروچردی - لیلا مقدادی

انتشارات..... راه قانون

توبیت چاپ..... اول ۱۳۹۵

چاپ و صحافی..... عاج

شمارگان..... ۱۰۰ نسخه

شابک :..... 978-600-96759-2-0

قیمت..... ۲۰۰۰۰ تومان

صفحه	فهرست مطالب
4	سراغاز سخن
12	برگرفته از آیین دادرسی کیفری بخش احکام
27	شیوه‌های اجرا
32	مواد عمومی
36	در تدبیر
38	پیگیری و نظارت اجتماعی قضایی
47	اجرای کیفرهای سلب آزادی
54	شیوه و آیین برنامه ریزی جهت گیری
104	موسسه های کیفری
125	نظارت کارکنان زندان
135	اجرای حقوق نظامی
150	کار زندانیان

سرآغاز سخن:

از دویست سال زندانبانی در فرانسه تا یکصد سال زندانبانی در ایران^۱

با آنکه نهاد زندان از حیث تاریخی همزاد با تاریخ تمدن بشری است ولی تولد زندان با «رویکرد کیفری» را باید زاییده‌ی مدرنیته دانست. در واقع زندان کیفری به مفهوم یک کیفر ناشی از تفکر انسان مدرن دو قرن اخیر بوده است. زیرا بشر مدرن کیفرهای پیش از مدرنیته را بی‌رحمانه می‌دانست و به جای آن به کیفر روحی سلب آزادی روی آورد. یعنی هنر بشر مدرن آن بود که «مرکز ثقل سزادهی و مجازات را از جسم به روح آدمی» منتقل نمود.^۲ آن که امروز صحت و سقم آن محل تردید است.

ریشه‌های این تفکر پس از وقوع انقلاب ۱۷۷۶ آمریکا و تأسیس نخستین حکومت جمهوری در دنیای مدرن بر خود آمد. تا آنجا که گفتند: «مجازات‌های پیش از انقلاب فرزندان نامشروع حکومت‌ها را پادشاهی است و در حکومت جمهوری محلی از اعراب ندارد.» از این رو از فردای روز استقرار این حکومت در انگلستان به منظور امنیت بخشی به جامعه‌ی نوپنیا آمریکا یکسره به سراغ نظام سلب آزادی نهاد زندان شتافتند و از آن روزگار چنین کیفری را در سطحی گسترده به بشریت^۳ با خود آوردند. انقلاب فرانسه نیز با خود همین تفکر را بدنبال داشت، یعنی: پس از انقلاب ۱۷۸۹ فرانسویان نیز به یکباره مجازات‌های پیشین را وانهاده، یکسره به سوی کیفر سلب آزادی و نهاد زندان و در پی

^۱ - این نوشتار کم و بیش همو با یکصدمین سال از رویداد تاریخی انقلاب مشروطه به یاد می‌آورد. ایده‌ی مدرنیته به کشور و در پی آن قانونگذاری کیفری و زندانبانی و زندان سازی، به قلم می‌رود.

^۲ - با این اوصاف قضاوت در مورد اتخاذ این کار بست از سوی بشر مدرن، بسیار دشوار است، زیرا کسی نمی‌تواند این دعا را که کیفر روحی سلب آزادی امروز انسانی‌تر از کیفرهای دیروز است، مورد راست‌آزمایی قرار دهد.

^۳ - ر.ک. موریس نوروال و دلوید جی روتمن، تاریخچه‌ی افسورد زندان، ترجمه‌ی محمد رضا گودرزی بروجردی و دیگران، نشر میزان، چ نخست، ۱۳۸۴، ص ۲۱۲

آن زندان سازی و زندانبانی روی نهادند.⁴ البته در اروپای پیش از انقلاب فرانسه نظام زندانبانی با رویکرد کیفری بویژه از سوی کلیساها آغاز شده بود، چندانکه با تأسیس « زندان - نوانخانه ی » سن میشل رم از سوی پاپ کلمان یازدهم در سال 1703 به اوج خود رسید.

الف- ویست سال زندانبانی در فرانسه¹

اداره ی زندان‌های فرانسه به طور رسمی در پی وقوع انقلاب بزرگ 1789 و تدوین نخستین قانون نامه ی کیفری در 1791- که توسل به حبس را جایگزین بسیاری از کیفرهای متداول پیش از انقلاب می‌نمود - در سال 1795 به طور رسمی تأسیس شد. اصول اجرایی که در حبس نیز با تدوین قانون نامه ی کیفری 1810 ناپلئون بناپارت، اندک اندک مورد اصلاح قرار گرفت. در طی قرن نوزدهم و آغاز قرن بیستم اداره - ی زندان‌های فرانسه وابسته به وزارت کشور بود، تا آنکه در سال 1911 با درخواست وزیر دادگستری این اداره از وزارت کشور منتزع و به وزارت دادگستری ملحق شد، این خود انقلابی در انسانی سازی حیووها؛ اجایل مجازات بود.² در سال 1945 و پس از پایان جنگ دوم جهانی، اصلاحاتی در اصل از جمله: اصل انسانی سازی اجرای

⁴ - همچنین ر.ک. محمد رضا گودرزی بروجردی و لیلیا مقدادی، تاریخ تحول زندان، تهران، چ نخست، 1383، ص 14

¹ - برای مطالعه ی بیشتر ر.ک. برنار بولوک: کیفرشناسی، ترجمه ی دکتر... مجتبی جعفری ابرندآبادی، مجلد، چ چهارم 1384، همچنین ر.ک. ژنه مارتینز، تاریخ حقوق کیفری در اروپا، ترجمه ی... مجتبی رزوی بروجردی، مجلد، چ نخست، 1382.

2 با این همه در طی دوران جنگ جهانی دوم (1939-1945)، بازهم اداره ی زندان ها به وزارت کشور واگذار شد.

کیفرها و توجه به کار برای زندانیان هم به عنوان یک حق و هم به عنوان یک تکلیف، توسط پل آمور^۱، وزیر دادگستری آن روزگار، به مرحله‌ی اجرا درآمد. افزون بر اینها در این کشور در سال ۱۹۵۹ نهاد قاضی اجرای مجازات‌ها و «تعلیق همراه با آزمون و مراقبت»^۲ وارد نظام کیفری گشت که برخی نویسندگان آنرا انقلابی دیگر در تاریخ کیفرشناسی فرانسویان به شمار می‌آورند.^۳ در سال ۱۹۸۱ کیفر مرگ لغو شد و در پی آن و در ۱۹۸۳ کیفر «کار عام المنفعه» و اصلاح قواعد مربوط به حقوق زندانیان در دسته «نارقه‌ارگرفت»^۴ سرانجام در سال ۱۹۹۵ به اختیارات نهاد «قاضی اجرای مجازات‌ها» افزوده شد و در این اواخر یعنی سال ۲۰۰۴ «دادگاههای اجرای مجازات‌ها» نیز مورد تجدید مرحله‌ای (نخستین، پژوهش و فرجام) وارد قوانین کیفری گشتند.^۵

ب- یکصد سال زندانبان در ایران

صرفنظر از مزایای مدرنیته، یکی از زیادهای خسارت بار آن برای جامعه‌ی ایرانی، تحمیل نهاد زندان بود چرا که از فرای بردن انتقابت مشروطه، نوگرایان ایرانی به مجازات روحی سالب آزادی، به جای مجازات‌های جسمی می‌آوردند. پیامد اجتناب ناپذیر این رویداد برای نظام عدالت کیفری ایران، زندان سازی و زندانبانی بود. تا آنجا که در سال

^۱ - P. Amor.

^۲ - Le sursis avec mise à l'épreuve.

^۳ - برنارد بولوک، کیفرشناسی، ص ۵۰ و پی از آن.

^۴ - به منظور مطالعه‌ی کیفرهای اجتماعی و کارهای عام المنفعه رک: محمد رضا گودرزی بروجردی و لیلا مقدادی، کیفرشناسی نوین، یا کیفرهای اجتماعی، مجد، چ نخست ۱۳۸۴. همچنین رک: دکتر محمد آشتیانی، «تاریخ کیفرشناسی ایران»، نشر گرایش، ۱۳۸۲.

^۵ - ژان بل، سره، دورنمای اروپایی زندان، ترجمه‌ی محمد رضا گودرزی بروجردی و لیلا مقدادی، مجد، چاپ نخست، ۱۳۸۴، صص ۶-۷.

1293 گروهی از مستشاران سوئدی که برای تأسیس ژاندارمری وارد ایران شده بودند، نخستین آیین‌نامه در امور زندان‌ها را تحت عنوان «نظامنامه‌ی محبس» تهیه و تدوین نمودند. پس از تصویب قانون مجازات عمومی در سال 1304 که به کارگیری کیفر سلب آزادی ویژگی بارز آن بود، نخستین آیین‌نامه‌ی نظامند در امور زندان‌ها در سال 1307 در 38 ماده و چند تبصره به تصویب علی‌اکبر داور، وزیر وقت دادگستری، رسید. زیرا وی در پی آن بود که با تصویب آیین‌نامه‌ای در امور زندان‌ها جلوی خودمختاری‌های مأموران شهربانی را که در آن روزگار زندان به دست آنان اداره می‌شد و با امثال امر از رضا شاه پهلوی، از هیچ جنایتی در زندان‌ها و بازداشتگاه‌ها فروگذار نمی‌کرد، بگیرد. در سالهای بعدی دوران حکومت پهلوی بازهم آیین‌نامه‌های زندان‌ها دستخوش تغییر و دگرگونی گردید.^۱

با وقوع انقلاب اسلامی در امور زندانبانی تحولی شگرف روی داد چرا که گردانندگان شورای انقلاب که سرانجام در زندان رنج‌ها کشیده بودند، دیگر حاضر به اداره‌ی آن توسط شهربانی نبودند. پیامد این امر تصویب قانونی انقلابی موسوم به قانون «واگذاری اداره‌ی زندان‌ها به نهادهای دادگستری» در سال 58 بود.^۲ در اجرای این قانون، آیین‌نامه‌ی زندان‌ها باز هم در سال ۵۹ دستخوش اصلاح و دگرگونی شد. در سال 64 قانونی بنیادین موسوم به «قانون تبدیل شورای بازپرستی زندان‌ها به سازمان زندانها و اقدامات تأمینی و تربیتی کشور» به تصویب رسید. پس از آن آیین‌نامه‌های اجرایی

۱ - برای مطالعه‌ی تحولات آیین‌نامه‌ای زندانها رک: محمد رضا گودرزی بروجردی، درآمد بر سوابق آیین‌نامه‌نویسی در امور زندانها (مقدمه‌ی آغازین آیین‌نامه‌ی اجرای زندانها)، نشر رابعه، چ نخست، 1384، ص 3 و پس از آن: این قانون در 12 شهریور 58 به تصویب شورای انقلاب اسلامی رسید.

زندان‌ها یکبار دیگر در سال‌های 67، 68، 72، 80 و 81 و سرانجام در راستای سیاست‌های توسعه‌ی قضایی در سال 84 دستخوش اصلاح و دگرگونی گردید.



هدف از یادآوری تاریخچه‌ی دوپست ساله زندان در فرانسه و یک صد ساله آن در ایران آن بود، که همراه با مرور رخدادها و تجارب تاریخی گذشته، در این زمینه خود را دریابیم. بدانیم هم اکنون و در آینده‌ی نزدیک نیز بی نیاز از اصلاح قوانین و مقررات زندان‌های فرانسه و نام اجرای مجازات‌ها نیستیم. به واقع یکی از اهداف ترجمه‌ی این مجموعه «گسترده» که خود به مناسبت ارتباطی کاری از سوی یکی از کارشناسان مدرسه‌ی ملی علوم زندان‌های فرانسه در اختیار اینجانب قرار گرفت و برگرفته از 1- قانون عمومی اداره زندان‌ها، 2- آیین نامه‌های اجرایی قانون آیین دادرسی کیفری یا «*Partie Réglementaire*» در زمینه‌ی ساختار کلی آیین دادرسی کیفری و مصوبه‌های شورای دولتی «*Partie Décisions*» که در اجرای موادی از قانون آیین دادرسی کیفری تهیه شد و هر دو به تصویب شورای دولتی رسیده‌اند و سرانجام بخش احکام وزارتی یا «*Partie Arrêtés*» قانون آیین دادرسی کیفری است که از سوی وزارت دادگستری و به منظور ساماندهی زندان‌ها، تهیه و ابلاغ شده است- از یک سو ایجاد زمینه برای بهره برداری از دستاوردهای مفید مطالعات حقوق تطبیقی و بومی سازی آن در تدوین و اصلاح مقررات داخلی است و از دیگر سو و همراه با ترجمه‌ی قانون مجازات فرانسه، بهره‌گیری از آن به عنوان کتاب‌هایی مرجع بویژه در تهیه‌ی پایان نامه‌ها و رساله‌های کارشناسی ارشد و دکتری دانشجویی است، که در پایان نیز واژه نامه‌ای تخصصی در زمینه‌ی کیفرشناسی، حقوق اجرای مجازات‌ها و علوم زندانبانی بر آن افزوده شده است و بدین وسیله به جامعه‌ی حقوق دان کشور و متصدیان و مجریان امور تقدیم می‌گردد. اکنون که به لطف پروردگار این اثر را حاصل بایانی خود را طی می‌کند، لازم است مراتب سپاسگذاری خویش را از جناب آقای دکتر جمشیدی، معاون محترم حقوقی و توسعه‌ی قضایی، به خاطر مساعدت‌ها و تشویق

های بی‌دریغشان در به ثمر نشستن این ترجمه، سرکار خانم مقدادی، همسر گرامی‌ام، به خاطر همکاری مستمرشان در ترجمه و بازخوانی این اثر و سرانجام سرکار خانم احمدی و آقایان رجیبی، مسیبی و بویژه مرتضی رستمی به خاطر زحماتی که در حروفچینی، صفحه‌آرایی و بازخوانی متن آن متقبل شده‌اند، صمیمانه ابراز دارم.

دکتر محمدرضا گودرزی بروجردی